

OMONIMIA PARȚIALĂ ÎN UZ ȘI CONFUZIA PARONIMICĂ

1. Introducere

Relațiile formale și semantice dintre cuvinte reprezintă un domeniu de interes constant în lexicologia românească, întrucât ele reflectă atât evoluția istorică a lexicului, cât și mecanismele prin care vorbitorii procesează și interpretează formele limbii în uzul cotidian.

Lucrarea urmărește trei obiective majore: (1) clarificarea conceptuală a distincției dintre omonimia parțială și paronimia morfologică¹, prin analizarea definițiilor și a interpretărilor existente în literatura de specialitate; (2) identificarea perechilor de omonime parțiale care, în uzul actual, manifestă comportamente similare paronimelor, în special în formele flexionare susceptibile de confuzie (pluralul substantivelor, indicativul prezent al verbelor) și (3) evaluarea empirică a gradului de confuzie dintre aceste forme prin analiza frecvenței, a distribuției contextuale și a substituițiilor eronate, întâlnite în corpusul RoTenTen21.

Prin aceste obiective, analiza își propune să demonstreze că paronimia trebuie privită nu numai prin prisma riscului potențial de abatere de la normă, ci și prin prisma modului în care vorbitorii negociază raportul dintre uz și codificarea normativă.

Articolul este organizat într-o manieră progresivă, de la secțiunea teoretică (dedicată definirii și diferențierii conceptelor de paronimie morfologică și omonimie parțială), la analiza aplicată, în care sunt examinate perechi de omonime parțiale din DOOM³ (literele A–C), cu accent pe frecvență, pe context și pe tipurile de erori identificate în RoTenTen21. Concluziile sintetizează rezultatele și discută implicațiile lor pentru descrierea variației lexicale contemporane. Ca metodologie, am plecat de la selecția perechilor de omonime parțiale din DOOM³, cu excluderea termenilor ieșiți din uz, regionali sau imposibil de confundat și am interogat corpusul RoTenTen21 prin platforma Sketch Engine, ceea ce a permis identificarea frecvenței formelor flexionare relevante, a contextelor de apariție, a proporției utilizărilor eronate și a situațiilor de suprapunere semantică sau substituție paronimică.

Ipoteza de la care am plecat în articolul de față este că anumite omonime parțiale din limba română, al căror statut omonimic este certificat ca atare în DOOM³, pot fi interpretate, în același timp, ca paronime morfologice datorită formelor flexionare de multe ori confundabile (în cazul substantivelor, mai ales la plural, iar în cazul verbelor, la indicativ prezent). Această potențială confuzie este valabilă, cel puțin

¹ Numim paronimie morfologică relația de cvasiidentitate formală și de diferență semantică între forme gramaticale a două cuvinte, pasibile, în consecință, de confuzie lexico-semantică (vezi, spre exemplu, *fascicul* și *fasciculă*, *grup* și *grupă*, *pendul* și *pendulă*, *program* și *programă* etc., pe de o parte, *accese* și *accesuri*, *butoni* și *butoane*, *cămine* și *căminuri*, *globi* și *globuri* etc.).

teoretic, atât în cazul omonimelor parțiale neetimologice, cât și, mai ales, în cazul omonimelor parțiale etimologice, între sensurile cărora mai sunt sesizabile, pentru vorbitori, legăturile semantice inițiale².

Referindu-se la omonimele lexicale, Cristian Moroianu consideră că „acestea pot proveni din etimoane diferite, printr-un fapt accidental, arbitrar (omonime lexicale neetimologice) sau pot proveni din același etimon, pe cale internă sau externă, mai apropiat sau mai îndepărtat, direct sau indirect (omonime lexicale etimologice)”³. Autorul expune câteva dintre modalitățile de realizare a omonimiei lexicale „neetimologice”, printre care convergența fonetică a două sau mai multe cuvinte cu etimologii diferite, provenind din aceeași limbă (ex.: *car*¹, -e s.f. < lat. *carrus* și *car*², -i s. m. < lat. *carius*) sau din limbi diferite (ex.: *coral*¹, -i s. m. „animal celenterat”, din germ. *Koralle*, lat. *corallus* și *coral*², -ă adj. „de/pentru cor”, din fr. *choral*) și derivarea de la baze imediate diferite, din aceeași familie lexicală (ex. *albinărie* s.f. „mulțime de albine”, din *albină* + -ărie și *albinărie* s.f. „apicultură”, din *albinar* + -ie). În ceea ce privește omonimele lexicale etimologice, conform aceluiași studiu, acestea se pot grupa în 1) omonime care alcătuiesc dublete etimologice, având același etimon (ex. *cot*¹, *coate* s. n. < lat. *cubitus* și *cot*², *coturi*, s. n., specializat morfosemantic din primul) și 2) omonime obținute prin derivare de la aceeași bază, cu sufixe omonimice diferite (ex. *acar*¹ s. n. „cutie în care se țin acele”, din *ac* + suf. locativ -ar, și *acar*² s. m. „obiect în jurul căruia își împletesc țărâncile părul”, din *ac* + suf. instrumental -ar).⁴ Omonimele „derivaționale” se pot forma de la aceeași bază (vezi supra), dar se pot forma și între derivate de la cuvinte diferite cu același sufix polisemantic, aparținând aceleiași familii lexicale: *ciocănaș*¹ „ciocan mic” (< *ciocan* + -aș) și *ciocănaș*² „muncitor la minele de sare” (< *ciocăni* + -aș), între derivate de la baze diferite cu sufixe diferite, aparținând unor familii lexicale diferite: *pisoi*¹ „pui de pisică” (< *pis* + -oi) și *pisoi*² „pisător, pisălog” (din *pisa* + -oi) etc.⁵

Ca urmare, plecăm de la premisa că eventualele confuzii sunt de așteptat mai degrabă în cazul omonimiei etimologice, unde funcționează încă sentimentul identității semantice originare. Comunicarea spontană, relaxată, lipsită de cenzura normativă și, de cele mai multe ori, de autocenzură duce la asemenea confuzii, care apar și ca rezultat al unei insuficiente cunoașteri a sensurilor cuvintelor și al lipsei proprietății termenilor.

Această suprapunere funcțională a celor două relații formale și semantice (omonimia parțială și paronimia morfologică) justifică studierea comparativă a acestora și reevaluarea relației dintre ele. La origine, ceea ce considerăm astăzi, prin convenție,

² Despre relația dintre omonimia parțială și paronimia etimologică, vezi Cristian Moroianu, *Dublete și triplete etimologice în limba română*, București, Editura Universității din București, 2005, p. 209–225.

³ Cristian Moroianu, „Omonimia în sfera lexicului”, în *Limbă și literatură*, 1999, p. 23–34.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Pentru clasificare și exemple, am folosit Florina Maria Băcilă, *Omonimia în limba română – privire monografică*, Timișoara, Editura Excelsior Art, 2007, p. 71–76. Prin caracterul lor derivativ, omonimele de acest tip nu pot forma dublete etimologice, indiferent de gradul de înrudire al bazelor.

omonime etimologice parțiale erau, cele mai multe, cuvinte polisemantice, a căror variație de număr și, uneori, de gen, explicabilă intern din punct de vedere structural, s-a transformat, treptat, în două cuvinte diferite, cu sensuri apropiate, dar suficient de diferite încât folosirea unuia în locul celuilalt să producă confuzie de tip paronimic.

2. Descriere teoretică a celor două concepte lingvistice

2.1. Paronimia

Paronimia constituie un fenomen lexical care a cunoscut o varietate de abordări în literatura de specialitate, reflectând diversitatea perspectivelor teoretice asupra relațiilor dintre unitățile lexicale. Deși, în linii generale, este înțeleasă ca relația dintre cuvinte apropiate din punct de vedere fonetic, dar diferite semantic, delimitarea exactă a paronimiei a variat considerabil în funcție de contextul istoric, de școala lingvistică și de scopurile analizei.

Astfel, au fost date, pe rând, definiții de tipul: „cuvinte foarte asemănătoare ca formă (...), dar deosebite în ce privește sensul” (DGS, s.v.), „cuvinte foarte asemănătoare sau aproape identice formal, dar al căror înțeles diferă într-o măsură mai mică sau mai mare” (Bidu-Vrănceanu 2006: 83), „cuvinte cu o asemănare fonetică evidentă, care provin adesea din împrumuturi recente, dar care, în ciuda similarității, nu sunt identice, nici din punct de vedere fonologic, nici semantic” (DTG 2021, s.v.), „relație variabilă, mergând de la diferență până la echivalență totală sau parțială, între sensurile a două sau mai multe cuvinte care au o formă cvasi-identică și care, din această cauză, pot fi confundate” (Groza 2004: 72).

Din aceste definiții și din diverse altele, similare, sunt de reținut, complementar: a) similaritatea fonetică evidentă, explicabilă arbitrar (neetimologic) sau motivat (etimologic), b) frecvența ridicată a acestui tip de relație între cuvintele provenite din împrumuturi moderne, c) gradul variabil de echivalență a sensurilor, explicabil mai ales etimologic și d) posibilitatea confuziei semantice cauzate de apropierea formală a termenilor și, în consecință, confundarea lor.

Reluând, în sinteză, cele spuse în bibliografia aferentă, considerăm, la rândul nostru, că paronimia este relația formală și semantică între două sau mai multe cuvinte de sine stătătoare, aparținând mai ales lexicului modern, cu structuri fono-morfologice foarte asemănătoare și cu sensuri mai mult sau mai puțin diferite, a căror cvasi-identitate formală poate duce, în funcție de diverși factori, la atracție, confuzie și substituție paronimică.

În ceea ce privește definirea paronimelor în limbile de circulație internațională, amintim definiția lui Jean Dubois: „se numesc paronime cuvintele sau seriile de cuvinte cu sensuri diferite, dar cu forme relativ apropiate”⁶, autorul adăugând că paronimele sunt supuse uneori fenomenelor de atracție paronimică și etimologie populară.

⁶ Jean Dubois, *Dictionnaire de linguistique*, Ed. Larousse, Paris, 1994.

La rândul său, Albert Dauzat adaugă că „o atracție (...) paronimică (...) se exercită orbește între cuvinte cu structură similară, indiferent de diferența de sens și adesea în direcția opusă”⁷. Punând în relație paronimia cu omonimia, Aino Niklas-Salminen consideră că „paronimele sunt termeni ale căror semnificații sunt diferite, dar ai căror semnificanți sunt aproape identici”⁸.

În concluzie, studiul paronimiei în limba română relevă un fenomen lingvistic situat la granița dintre fonetică și semantică, având implicații atât teoretice, cât și practice. De-a lungul timpului, lingviștii au abordat paronimia din perspective variate, conturând definiții diverse, însă majoritatea converg asupra faptului că aceasta poate genera confuzii în comunicare.

2.2. Omonimia

În lingvistica românească, omonimia desemnează, în general, relația dintre cuvinte identice ca formă, dar diferite ca sens. Unii autori o definesc strict, pe criterii etimologice (etimologie diferită, deci identitate formală arbitrară, ceea ce duce, de regulă, la omonimie totală, externă), alții includ și lexicalizările obținute din specializarea semantică a variantelor morfologice ale aceluiași cuvânt polisemantic, ceea ce duce, de această dată, la omonimie parțială, internă). Astfel, nu există o definiție unitară, iar granița dintre omonimie și polisemie rămâne uneori discutabilă.

„Relație între două sau mai multe cuvinte, morfeme și construcții care au aceeași formă și sensuri diferite.” (DGS 1997 s.v.) Aceasta este definiția de bază a omonimiei, care surprinde esența fenomenului: identitatea formală însoțită de diferențiere semantică.

Într-un sens mai cuprinzător, „omonimia poate fi înțeleasă ca o categorie largă care include potrivirea de formă lingvistică, adică secvențe identice formal, cu înțelesuri diferite, la diverse niveluri ale limbii: lexical, morfologic și sintactic” (Bidu-Vrăncianu 2006: 60).

După cum se menționează în literatura de specialitate, „în principiu, adevăratele omonime sunt, simultan și obligatoriu, omofone și omograme; ele au nu numai semnificații distincte, ci și semnificanți identici, adică nu diferă nici ca accentuare” (Băcilă 2007: 24).

La nivel lexicografic, în *Dicționarul explicativ al limbii române*, omonimele sunt evidențiate cu ajutorul indicilor diferențiatori, în timp ce paronimele nu au o indicație specială în calitate de titluri. În toate cele trei ediții ale *Dicționarului ortografic, ortoepic și morfologic*, ambele relații sunt puse în evidență: omonimele parțiale cu indici la umărul din dreapta, iar paronimele, prin paranteze cu informații semantice diferențiatore. Atât omonimele, cât și paronimele sunt unitați între care se stabilesc relații în principal formale și, secundar, semantice: identitate formală

⁷ Albert Dauzat, *Histoire de la langue française*, Bibliotheque scientifique, Paris, 1930, p. 234.

⁸ *La lexicologie*, 2e édition, Armand Colin, 1997, p. 92.

(totală sau parțială) în cazul primelor vs cvasiidentitate formală în cazul celorlalte, respectiv sensuri mai mult sau mai puțin diferite.

3. Prezentarea și analiza datelor din corpus

Prezentul capitol este dedicat expunerii și interpretării datelor extrase din corpusul selectat (literele A-C din DOOM³), având ca obiectiv central validarea ipotezei conform căreia anumite forme lexicale sau gramaticale sunt susceptibile de a fi confundate în uzul curent.

În perspectiva verificării riscului de confuzie, am selectat, din totalitatea exemplurilor de omonime parțiale etimologice, numai pe acelea care se folosesc inclusiv astăzi în comunicarea standard, la diverse niveluri ale limbii literare, eliminând situațiile de cuvinte ieșite din uz sau regionale, pe cele aparținând unor categorii lexicogramaticale diferite (adj. și s. m. f.) sau pe cele între care nu există posibilitatea confuziei semantice (vezi, spre exemplu, *antrenor*¹ (persoană) s. m., pl. *antrenori* / *antrenor*² (utilaj) s. n., pl. *antrenoare*). Exemplele selectate spre discuție sunt următoarele: *acces*¹ (atac, izbucnire) s. n., pl. *accese* și *acces*² (intrare) s. n., pl. *accesuri*; *acorda*¹ (a da; a face acordul gramatical) vb., ind. prez. 1 sg. *acord*, și *acorda*² (a regla un instrument) vb., ind. prez. 1 sg. *acordez*; *agat* (piatră semiprețioasă) s. n., pl. *agate*¹ și *agată* (literă) s. f., pl. *agate*²; *aglutinant*¹ (anticorp) s. m., pl. *aglutinanti* și *aglutinant*³ (substanță, material) s. n., pl. *aglutinante*; *alcool*¹ (compus chimic) s. m., pl. *alcooli* și *alcool*² (spirt; băutură) s. n., (băuturi) pl. *alcooliuri*; *arc*¹ (porțiune de curbă) s. n., pl. *arce* și *arc*² (resort) s. n., pl. *arcuri*; *arlechin*¹ (culisă, reflector) s. n., pl. *arlechine* și *arlechin*² (personaj comic) s. m., pl. *arlechini*; *auricul* (compartiment al inimii) s. n., pl. *auricule*¹ și *auriculă* (pavilionul urechii) s. f., pl. *auricule*²; *balansor* (dispozitiv) s. n., pl. *balansoare*¹ și *balansor* (fotoliu) s. n., pl. *balansoare*²; *bandă*¹ (fâșie) s. f., pl. *benzi* și *bandă*² (grup) s. f., pl. *bande*; *bilet* (scrisorică; tichet) s. n., pl. *bilete*¹ și *biletă* (semifabricat; parte a unui par) s. f., pl. *bilete*²; *bolero* (dans) s. n., pl. *bolero*¹ și *bolero* (vestă) s. n., pl. *bolero*²; *bombardier*¹ (aviator) s. m., pl. *bombardieri* și *bombardier*² (avion) s. n., pl. *bombardiere*; *buton*¹ (comutator) s. n., pl. *butoane* și *buton*² (nasture) s. m., pl. *butoni*; *calcul*¹ (piatră) s. m., pl. *calculi* și *calcul*² (socoteală) s. n., pl. *calcule*; *car*² (parte a mașinii de scris) s. n., pl. *caruri* și *car*³ (vehicul) s. n., pl. *care*; *centimetru*¹ (panglică de măsurat) s. n., pl. *centimetre* și *centimetru*² (unitate de măsură) s. m., pl. *centimetri*; *centru*¹ (punct anatomic, jucător) s. m., pl. *centri* și *centru*² (punct central, localitate, instituție) s. n., pl. *centre*; *cilindru*¹ (corp geometric) s. m., pl. *cilindri* și *cilindru*² (joben) (înv.) s. n., pl. *cilindre*; *colectiv*² (echipă, grup) s. n., pl. *colective*¹ și *colectivă* (cooperativă) (înv.) s. f., pl. *colective*²; *complex*² (construcție) s. n., pl. *complexuri* și *complex*³ (comportare) s. n., pl. *complexe*; *component*² s. n., pl. *componente* și *component*³ (persoană) s. m., pl. *componenti*; *concura*¹ (a participa la un concurs, a face concurență) vb., ind. prez. 1 sg. *concurez* și *concura*² (a converge) vb., ind. prez. 3 *concură*; *contracta*¹ (a încheia

un contract; a dobândi o boală) vb., ind. prez. 1 sg. *contractez*, și *contractă*² (a ~) (a micșora; a strânge) vb., ind. prez. 3 *contractă*; *contrafort*¹ (element de construcție) s. m., pl. *contraforți* și *contrafort*² (turn de extracție) s. n., pl. *contraforturi*; *coral*¹ (animal; piatră semiprețioasă) s. m., pl. *corali* și *coral*² (cântare) s. n., pl. *corale*; *corp*¹ (formațiune anatomică) s. m., pl. *corpi* și *corp*² (trup; trunchi; agregat de particule; colectivitate) s. n., pl. *corpuri* (și în: *corpuri legiuitoare*); *curent*² (de aer, electric, marin etc.) s. m., pl. *curenți* și *curent*³ (tendință, mișcare artistică, de idei) s. n., pl. *curențe*. Cele mai multe dintre perechile de mai sus reprezintă exemple de cuvinte la origine polisemantice, specializate în două unități distincte fie încă din momentul pătrunderii lor în limbă, fie pe parcursul utilizării lor interne, din variante morfologice coocurente în uz. Fac excepție perechile *balansor* și *balansoar*, *bilet* și *biletă*, respectiv *bandă*¹ și *bandă*², cuvinte cu etimoane directe diferite, indiferent de limba din care provin⁹.

Prin verificarea corpusului cu ajutorul platformei Sketch Engine, am urmărit atât frecvența și contextul de apariție al fiecărui termen, cât și posibilele situații de suprapunere semantică sau de substituție eronată, care pot semnală tendințe de confuzie între cele două lexeme. Analiza datelor a arătat că, în majoritatea cazurilor, perechile de forme examinate sunt corect diferențiate în uzul limbii. Cu toate acestea, au fost identificate și câteva situații în care distincția nu este menținută consecvent, ceea ce generează uneori confuzii de sens sau de formă.

În continuare, urmează prezentarea a câteva exemple relevante care ilustrează aceste fenomene. Prima pereche de paronime parțiale este *accese* – *accesuri*. Am identificat astfel un total de 4.887 de exemple care conțin forma *accese*. Dintre acestea, 2.859 reprezintă utilizări considerate incorecte, în care *accese* este folosit în locul formei normative *accesuri*. Aceasta corespunde la aproximativ 58,5% de procente din totalul aparițiilor, ceea ce indică o frecvență semnificativă a formei greșite în uzul actual. Interesant este însă că fenomenul invers – folosirea formei *accesuri* în locul lui *accese* – este aproape inexistent: din 284 de ocurențe ale formei *accesuri*, doar două pot fi considerate eronate.

Această asimetrie se explică, probabil, prin faptul că forma *accese* este mai frecvent întâlnită în limbă și mai ușor de asociat intuitiv cu pluralul substantivului *acces*, întrucât urmează un model productiv în română pentru formarea pluralului la neutrele terminate în *-es* (de tipul *congres-congrese*, *exces-excese*, *proces – procese*, *succes – succese* etc.). În schimb, forma corectă *accesuri* are o distribuție lexicală mai restrânsă și poate fi percepută ca neobișnuită, ceea ce favorizează înlocuirea ei cu varianta analogică *accese*. Cele două forme de plural reprezintă o firească oscilație, în interiorul neutrelor, între desinențele *-e* și *-uri*, a căror coocurență a determinat, în timp, specializarea acestor variante morfologice în două cuvinte diferite, omonime parțiale la singular și paronime etimologice la plural.

⁹ Pentru originea lor, am consultat DELR, s.v. (<https://delr.lingv.ro/>).

Exemple:

*În situația în care se descoperă **accese** de acest gen, Site-ul își rezervă dreptul de a anula sau suspenda accesul dumneavoastră la Conținutul său.* (<https://www.cosmopolitan.ro/termeni-si-conditii>, consultat pe 30.10.2025)

*Clădirea va cuprinde 4 **accese** pietonale, atât la parter cât și la demisol, fiecare cuprinzând o scară închisă și câte un ascensor de 8 persoane.* (<http://www.oradea.ro/stiri-oradea/au-inceput-lucrarile-la-prima-parcare-de-tip-park-and-ride-din-oradea>, consultat pe 30.10.2025)

*Conform proiectului tehnic, pe lângă reabilitarea prin asfaltare a străzilor din comună se vor construi podețe, **accese** auto și pietonale, dar și rigole pentru colectarea apelor pluviale.* (<http://www.graiuldobrogei.ro/articole/7717-au-%C3%AEnceput-lucr%C4%83rile-de-asfal-tare-%C3%AEEn-amzacea.html>, consultat pe 30.10.2025)

*Biserica avea două **accese**. Portalul vestic, cu terminație semicirculară, are trei retrageri dreptunghiulare și impostă semicilindrică realizată din cărămizi profilate (...).* (<http://enciclopediavirtuala.ro/monument.php?id=428>, consultat pe 30.10.2025)

*Eram doar o leguma. dupa ce am inceput sa imi revin, aveam **accesuri** de panica, si nu puteam merge nicaieri neinsotita.* (<https://www.lucrudemana.com/t1849p25-sanatatea-noastra-cap-1>, consultat pe 30.10.2025)

În continuarea analizei efectuate pe aceeași platformă, am investigat paronimele substantivele *auricul* și *auriculă*, care sunt tot omonime parțiale, de această dată la plural (ambele au pl. *auricule*). În total, am identificat 206 ocurențe ale formei *auricul*, dintre care 16 reprezintă utilizări eronate în raport cu norma literară (aproximativ 7,8%). În ceea ce privește forma *auriculă*, aceasta a fost atestată în 15 exemple, dintre care doar trei utilizări au fost considerate incorecte (adică 20%). Rezultatele obținute sugerează o tendință mai accentuată de confuzie în utilizarea formei *auricul* comparativ cu *auriculă*, ceea ce poate indica o influență a analogiei morfologice sau o insuficiență claritate terminologică în uzul curent al termenului.

Exemple:

*Erupțiile herpetice în înfrângerea vestibular papillomatosis icd 10 faciale, cohlear și vestibular sunt localizate pe pielea **auriculului**, în jurul acestuia, în canalul urechii și chiar pe timpan.* (<http://leacurinaturiste.ro/vestibular-papillomatosis-icd-10-912646.php>, consultat pe 05.11.2025)

*Pentru a trata mai complet întreaga suprafață a canalului urechii și urechii, **auriculul** este pliat pe jumătate și ușor masat la baza sa.* (<http://info-tecuci.ro/stadiul-invaziv-al-puterniciloidozei-785839.php>, consultat pe 05.11.2025)

*Camera superioară este numită atrium (sau **auriculă**), iar camera inferioară este denumită ventricul.* (<https://www.jurnal-sanatate.ro/inima-anatomia-inimii>, consultat pe 05.11.2025)

*În cazul în care identificarea se efectuează cu crotalie în conformitate cu articolul 59 alineatul (1) litera (a) din Regulamentul delegat (UE) 2019/2035, ea se fixează la **auriculul urechii stângi** a animalului ecvin ([https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX: 32021R0963](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:32021R0963), consultat pe ...)*

***Auriculul urechii** sau pavilionul este vazut ca si un microsistem reprezentand intregul corp uman. (<https://www.roportal.ro/articole/despre/beneficiile-masajului-urechii/> consultat pe ...).*

În urma cercetării pe aceeași platformă a formelor de plurale *bande-benzi*, s-au înregistrat 3.532 de apariții ale formei *bande*, dintre care 18 au fost identificate ca fiind utilizări incorecte, în contexte în care norma literară ar fi impus folosirea formei *benzi*. Aceasta corespunde la 0,51 procente utilizări greșite. În ceea ce privește forma *benzi*, aceasta a fost regăsită în 44.049 de instanțe, dintre care doar 9 utilizări au fost considerate eronate, ceea ce reprezintă aproximativ 0,02%. Rezultatele obținute indică faptul că, deși forma *bande* prezintă un număr semnificativ mai mic de apariții decât *benzi*, proporția utilizărilor incorecte este ușor mai ridicată în cazul primeia. Totuși, frecvența relativ scăzută a abaterilor în ambele situații sugerează că diferențierea între cele două forme este, în general, bine stăpânită în uzul actual, iar confuziile par a avea un caracter izolat, probabil influențat de contextul terminologic sau de factori stilistici.

Exemple:

*Pentru sceptici, mai degraba sa invete pe cei care intra in sensul giratoriu de pe banda a doua sa nu astepte sa fie libere ambele **bande** de circulatie, cei care ies din banda a doua sa se asigure (...)* (<https://www.monitorulsv.ro/Local/2016-12-08/Un-nou-pod-peste-raul-Suceava-singura-solutie-viabila-pentru-fluidizarea-trafficului-in-oras>, consultat pe 31.10.2025)

*Bancnotele contrafăcute erau realizate pe suport de hârtie, fereastra transparentă fiind imitată prin decuparea de pe bancnota contrafăcută a zonei aferente și aplicarea unei **bande** adezive tip scotch...* (<http://giurgiu-net.ro/archives/37018>, consultat pe 31.10.2025)

*Interpretări actuale ale literaturii pentru copii: **bande** desenate, desene animate și jocuri pentru calculator.* (<https://www.icr.ro/pagini/glasul-bucovinei-nr-2-3-90-91-2016>, consultat pe 31.10.2025)

*O dragoste interzisă, două **benzi** rivale, un subiect ce amintește de "Romeo și Julieta", dar e depănat pe străzile din New York...* (<https://eziarultau.ro/hai-si-tu/box-office/filme-mult-asteptate-in-2020>, consultat pe 31.10.2025)

*Emi Pian a murit în urma unui conflict între două **benzi** rivale. Liderul Duduienilor a murit după un conflict între două **benzi** rivale.* (<https://observatornews.ro/social/emi-pian-ar-fi-murit-din-cauza-unui-infarct-surse-382893.html>, consultat pe 31.10.2025)

O altă pereche de omonime parțiale analizate pe aceeași platformă este reprezentată de termenii *bolero* și *bolerou*, considerați cuvinte diferite începând cu ediția a treia a DOOM-ului, la origine variante etimologice (vezi DEX 2009 s.v., DELR, s.v. *bolero*). Deși foarte apropiate ca formă fonetică și grafică, cvasiidentitate explicabilă prin originea unică (fr. *boléro*), aceste forme prezintă sensuri distincte: *bolero* desemnează fie un dans sau o piesă muzicală de origine spaniolă, fie o compoziție orchestrală cunoscută (precum celebra lucrare a lui Maurice Ravel), în timp ce *bolerou* se referă la un articol vestimentar scurt, asemănător unei jachete, purtat de obicei peste o rochie. Cercetarea a evidențiat 1.543 de ocurențe ale formei *bolero*, dintre care 252 au fost identificate ca utilizări incorecte, în contexte în care norma literară ar fi impus forma adaptată fonetic *bolerou*. Aceasta reprezintă aproximativ 16,3% utilizări eronate.

În contrast, forma *bolerou* a fost regăsită în 42 de exemple, toate considerate corecte din punctul de vedere al normei actuale. Aceste date sugerează că, deși forma *bolero* este mai frecventă în uz, o parte semnificativă dintre aparițiile sale reflectă o abatere de la norma literară, posibil ca urmare a persistenței formei de origine străină în registrul comun. În schimb, utilizarea consecvent corectă a formei *bolerou* poate indica o mai bună conștientizare a variantei adaptate în mediile în care se respectă standardele limbii literare.

*Set din doua piese, compus din **bolero** alb cu model in forma de inima pe piept si rochie in nuante de alb cu bleu, accesoriata cu fundita detasabila.* (<http://www.ghidul-nuntii.ro/product/5566>, consultat pe 05.11.2025)

*Buna, eu asa avea o intrebare legata de firele de ata folosite. As vrea sa fac un **bolero** folosind un model aerisit cum ar fi cel din mijloc de pe pagina 8.* (<http://www.senpolia.ro/78-modele-de-tricotat/8>, consultat pe 05.11.2025)

*Costumația a fost simplă: rochie neagră, **bolero** negru și balerini aurii.* (<http://www.iguanitza.com/tag/mrevelion>, consultat pe 05.11.2025)

*O poveste în culori tomnatice, pictată cu plante pe acest bolero unic... Top/ **bolero** /bustiera din bumbac* (<http://vintagesiactual.blogspot.com/2018/01/despre-dansul-in-super-pasi.html>, consultat pe 05.11.2025)

Un alt exemplu este verbul *a contracta*, care are sensuri principale precum *a încheia un contract* (în limbaj juridic, economic) și *a strânge, a micșora, a încorda* (în limbaj medical sau general). Din el derivă formele personale *contractez* (persoana I singular, prezent: *eu contractez un credit*) și *contractă* (persoana a III-a singular, prezent: *el/ea contractă o boală* sau *mușchiul se contractă*). Spre deosebire de exemplele anterioare, în care etimonul era fie unic, fie multiplu, în cazul verbului discutat este vorba de două etimoane directe omonimice. Deși omonime etimologice, flexiunea lor a cunoscut variații firești la indicativ prezent (cu sau fără sufix verbal), variații care au funcționat la ambele verbe, până când vb. *contractă*¹ (a încheia un contract;

a dobândi o boală) s-a specializat cu sufix, iar *contractă*² (a micșora; a strânge) s-a specializat fără sufix, vezi DOOM³, s.v.

Pe platforma analizată, forma *contractez* apare de 1971 de ori, dintre care 35 de ocurențe (aprox. 1,78%) sunt folosite greșit. În schimb, forma *contractă* apare 2120 de ori, cu doar 5 utilizări greșite (0,19%), ceea ce indică o stăpânire mai bună a acestei forme. Rezultatele arată că, deși ambele forme sunt corecte și frecvente, *contractă* este folosită mai consecvent și cu un grad de acuratețe mai mare, în timp ce *contractează* prezintă mai multe abateri, reflectând o ușoară nesiguranță în distingerea între persoanele verbului sau între sensurile juridic și cel medical ale cuvântului.

Exemple:

(...) *creditarea per ansamblu se contractă în termeni anuali* (<https://negritoiu.ro/2013/avem-prea-putini-intreprinzatori-si-imm-uri-care-sa-aplice-pentru-fonduri-ue>, consultat pe 09.11.2025).

De peste zece ani, cea mai bună monedă în care se contractă un credit pentru locuință este o valută străină: dolarul inițial, apoi euro. (<https://www.dorohoinews.ro/economic-613-Anunț-pentru-românii-cu-rate-în-euro-!>.html, consultat pe 09.11.2025)

La sfârșitul expirației, contractează-ți mușchii stomacului. (<https://www.librariespirituala.ro/terapii-alternative/totul-despre-reiki-ghidul-suprem-al-artei-reiki.html?tag=Tot>, consultat pe 09.11.2025)

Practicarea de exerciții de tip Kegel: contractează mușchii pelvieni (mușchii pe care îi contractezi atunci când vrei să te oprești din urinat) (<https://www.libertateapenturfemei.ro/dictionar-medical/prolapsul-uterin>, consultat pe 09.11.2025)

Fenomenul de omonimie etimologică parțială în limba română se evidențiază prin mai multe perechi lexicale, dintre care semnificative *accident* și *curent*. Deși identice formal, aceste cuvinte prezintă evoluții morfosemantice divergente ale unui unic etimon intern, specializate prin domenii de utilizare separate și prin comportamente gramaticale diferite, ceea ce le delimitează clar în uzul limbii.

Spre exemplu, s. n. *accident*¹, pl. *accidente*, cu sensul de „întâmplare, eveniment neașteptat”, provine din lat. *accidens* („ce se întâmplă”), păstrând sensul comun, cotidian, iar s. m. *accident*², pl. *accidenți*, cu sensul de „semn muzical de alterare”, provine din aceeași sursă originală, însă prin mediere romanică (franco-italiană), pentru sensul din limbajul muzical. Substantivul *curent*², cu sensul de „mișcare de aer, apă, energie electrică etc.”, provine din lat. *currere* („a curge, a alerga”), păstrând sensul concret, fizic. În schimb, *curent*³, cu sensul de „tendință, mișcare artistică sau de idei”, derivă din aceeași rădăcină latină, dar printr-o extensie metaforică, desemnând „fluxul” ideilor sau direcțiile culturale. Din punct de vedere morfologic, masculinul *curent*² are pluralul *curenți*, în timp ce neutru *curent*³ are pluralul *curente*. Și în acest caz, corpusul citat confirmă faptul că vorbitorii nu confundă aceste forme, ceea ce

elimină riscul suprapunerii. Și aici, corpusul menționat anterior arată că vorbitorii nu confundă aceste forme, ceea ce menține claritatea uzului.

Perechea analizată	Utilizări greșite	Stabilitate în uz
curent, -i/ curent-e accident, -e/accident, -i	0% 0%	maximă
contractez contractă	0,19% 1,78%	ridică
benzi bande	0,02% 0,51%	ridică
auricul auriculă	7,8% 20%	scăzută
bolero bolerou	16,3% 0%	scăzută
accese accesuri	58,5% 0,70 %	foarte critică

Analiza coroborată a datelor și a reperelor etimologice oferite de DELR permite identificarea unor mecanisme care determină succesul sau eșecul procesului de dezambiguizare în limba română actuală. Dintre factorii de stabilitate, cel mai important este cel contextual-semantic, urmat de cel morfologic. Cea mai stabilă categorie analizată este cea a omonimelor de tipul masculin vs neutru (*accident*¹ și *accident*², *curent*¹ și *curent*²), cu sensuri foarte diferite, unde rata de eroare este nulă. Această mare stabilitate este total explicabilă în cazul omonimelor parțiale interne de tip masculin vs neutru, a căror specializare lexicală din variante morfologice de gen se realizează în domenii semantice foarte diferite. Diferențele semantice foarte mari „protejează” și corecta folosire a omonimelor interne de tipul *bandă*¹ și *bandă*² (neetimologice), *contractă*¹ și *contractează*² (etimologice), în cazul cărora am constatat puține confuzii. Un rol important îl are, așadar, folosirea acestor paronime morfologice în contexte specializate foarte diferite între ele (domeniile medical, juridic, tehnic etc.), de către vorbitori care cunosc diferențele specifice pe care, de cele mai multe ori, ei înșiși le impun în limbă. Se poate presupune, astfel, că un specialist în știința muzicală face corect diferența între *accidenți* și *accidente*, că un medic știe diferența între *contractează* și *contractă* etc.

În schimb, acolo unde diferența semantică nu este foarte clară pentru vorbitori, iar analogia cu situațiile de variație morfologică în interiorul aceluiași gen dă impresia de ezitare acceptabilă, riscul confuziei paronimice este mai ridicat: vorbitorul pune accentul mai degrabă pe conținut decât pe formă și, ca atare, alege forma cea mai cunoscută, chiar dacă este greșită contextual, ducând astfel la anularea distincției semantice dintre paronime.

4. Concluzii

În prezentarea de față am urmărit, pe baza atestărilor, în ce măsură norma literară (în cazul de față, de natură gramaticală) este respectată în situații de paronimie morfologică (atât neetimologică, cât și etimologică), rezultată în urma specializării interne a diferențelor (în cazul primei categorii) sau al variațiilor morfologice (în cazul celei de a doua), în funcție de diferențele semantice dintre cuvintele puse în relație.

Am avut în vedere acele situații în care atracția și confuzia paronimică sunt facilitate de prezența variațiilor flexionare la substantivele aparținând aceluiași gen (spre exemplu, oscilația dintre *-e* și *-uri* la neutre, *-e* și *-i* la feminine) sau unor genuri diferite (atât la plural, masculin vs neutru, cât și la singular, feminin vs neutru), evitând exemplele din afara registrului comun (cuvinte regionale, pe de o parte, cuvinte din terminologii foarte specializate, pe de altă parte) și pe cele la care gradul de confuzie este redus în mod obiectiv (spre exemplu, masculinele și femininele animate).

Analiza realizată confirmă ipoteza că, în uzul actual al limbii române standard, granița dintre omonimie și paronimie se dovedește mai permeabilă decât în descrierile teoretice tradiționale. Exemplele discutate evidențiază faptul că riscul de confuzie nu este uniform distribuit, ci depinde de factori precum frecvența lexicală, productivitatea modelelor morfologice, gradul de specializare terminologică sau persistența unor forme etimologice.

În ansamblu, cercetarea demonstrează că anumite perechi lexicale pot fi considerate hibride, situându-se la intersecția dintre omonimie și paronimie, și că analiza lor oferă perspective relevante atât pentru descrierea teoretică a sistemului lexical, cât și pentru înțelegerea mecanismelor de variație și de schimbare lingvistică.

BIBLIOGRAFIE

- Băcilă, Florina-Maria, *Omonimia în limba română: privire monografică*, Timișoara, Editura Excelsior Art, 2007.
- Bidu-Vrânceanu, Angela, Cristina Călărașu, Liliana Ionescu-Ruxândoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană Dindelegan, *DGS- Dicționar general de științe ale limbii*, București, Editura Nemira, 2001.
- Bidu-Vrânceanu, Angela, Forăscu, Narcisa, *Limba română contemporană. Lexicul*, București, Editura Humanitas Educațional, 2006.
- Coteanu, Ion și Lucreția Mareș (coordonatori), *Dicționarul explicativ al limbii române* (ediție revăzută și adăugită), București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009.
- Dauzat, Albert, *Histoire de la langue française*, Paris, Bibliothèque scientifique, 1930.
- Dubois, Jean, *Dictionnaire de linguistique*, Paris, Ed. Larousse, 1994.
- Groza, Liviu, *Elemente de lexicologie*, București, Editura Humanitas Educațional, 2004.
- Moroianu, Cristian, „Omonimia în sfera lexicului”, în *Limbă și literatură*, Anul XLIV, vol. II, 1999, p. 23–34.
- Moroianu, Cristian, „Paronimia etimologică în limba română”, în *Limbă și literatură*, (LL), Anul L, vol. 1–2, 2005, p. 26–35.

Moroianu, Cristian, *Dublete și triplete etimologice în limba română*, București, Editura Universității din București, 2005.

Niklas-Salminen, Aino, *La lexicologie*, 2e édition, Ed. Armand Colin, 1997.

Pana Dindelegan, Gabriela și Rodica Zafiu, Adina Dragomirescu, Alexandru Nicolae, Adnana Boioc Apintei, *Dicționar de termeni gramaticali și concept lingvistice conexe* (DTG), București, Editura Univers Enciclopedic, 2023.

Bibliografie electronică

<https://delr.lingv.ro/>

<https://doom.lingv.ro/>

PARTIAL HOMONYMY IN USAGE AND PARONYMIC CONFUSION

(Abstract)

The study examines the relationship between partial homonymy and paronymy in Romanian, starting from the observation that the theoretical boundary separating these two categories becomes considerably less stable in actual linguistic practice. The introduction argues that, although partial homonymy – defined as the identity of form restricted to specific inflectional contexts – and paronymy – defined as the formal proximity of distinct lexemes – are conceptually distinct, empirical data reveal zones of overlap that challenge this neat separation.

The conclusions reinforce the initial hypothesis: the boundary between partial homonymy and paronymy is more permeable in practice than theoretical models suggest. The degree of confusion depends on factors such as lexical frequency, morphological productivity, terminological specialization, and the persistence of etymological forms. The phenomenon of “partial paronymy” thus emerges not merely as a deviation from the norm but as an indicator of linguistic dynamism and of the ongoing negotiation between usage and codified standards.

Cuvinte-cheie: omonimie, paronimie, lexeme, variație, substituție.

Keywords: homonymy, paronymy, lexeme, variation, substitution.

*Școala Doctorală a Facultății de Litere,
Universitatea din București,
strada Edgar Quinet, nr. 5–7, sector 1, București
monemin@yahoo.com*